

X_YL^AT_EX ji bo nivîsandina bi Kurdî

Sîna Ehmedî

<https://sinaahmadi.github.io/>

31ê Gulanê 2020

Navêrok

1	T_EX çî ye?	1
2	X_ƳL^AT_EX ji bo Kurdî	2
3	Çend nimûneyan bi Polyglossia	4
3.1	X_ƳL^AT_EX bo wêje û huner	4
3.2	X_ƳL^AT_EX bo zanist û bîrkarî	4
4	Encam	5

Kurtebîr

Ev demek bûye ku min dixwest ku ji bo nivîsandina bi Kurdî sistema nivîsa T_EX bi kar bînim. Ev ji min re teşwîq kir ku min ew li ser pakêta Polyglossia zêde bikim. Di versiyona niha de, zaravayên Soranî û Kurmancî bi du rênivîsên Erebi û Latînî re hene. Ev belge bi kurtî agahdarî dide ku belgêyên xwe bi Kurdî bi X_YL^AT_EX biafirînin¹. Ji bo zêdetir agahdarî, biçin <https://kurdishxelatex.github.io/>.

1 T_EX چیست؟

TeX sistema amade kirina nivîsê (*typesetting* bi Înglîsî) ye ku "ji bo afirandina pirtûkên xweşik û bi taybetî ji bo pirtûkên ku gelek matematîkê tê de heye" ye [1]. Berevajî sistemên din ên prose kirina nivîsan, mîna MICROSOFT WORD ku "*what you see is what you get (WYSIWYG)*"² bikar tînin, nivîsandina li ser TeX bi bi karanîna nivîsa sade li gorî sintaksiya TeX pêk tê.

TeX di sala 1978-an de ji hêla zanyarê kompyutir, Donald Knuth ve hat çêkirin. Armanca sereke ya TeX alîkariya karûbarê nivîsandinê ye. Nivîskaran divê xwedan amûran be ji bo nivîsandinê hemî tiştê ku dixwazin, helbest be, hevsengîyek kîmyewî be an formulek matematîkî. Gotina TeX ji peyva Yewnanî $\tau\acute{\epsilon}\chi\eta$ ye ku tê wateya hunerê. Ji ber ku fonema χ di kurdî de (û gelek zimanên din) tune ye, em dikarin bibêjin têk an têx, lê ne têks!

¹Nivîskar bi Soranî diaxive. Ji kerema xwe bibexşîne eger nivîsandina wî bi Kurmancî ne pirr baş e.

²bi Kurdî, "ya ku hûn dibînin, tiştê ku hûn digirin e"

Hin taybetmendiye sereke ye TeX weke jêrîn in:

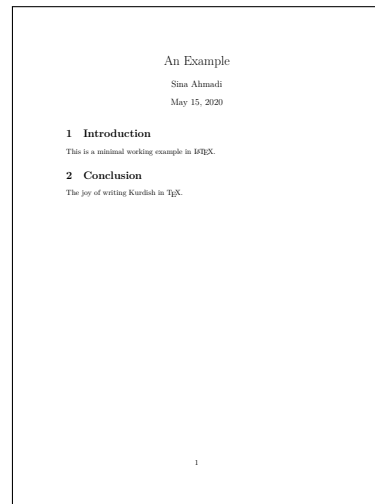
- Amadekirina kovar, pirtûk, raport, gotar û silaydên pêşkêşî
- Belgeyên mezin bi gelek beş û dabeşan rexistin
- Nivîsandina matematîkê û zanistên din û mijarên teknîkî
- Saz kirina bîblyogirafî û referans dan bi hêsanî
- Bi kar anîna hêja ya materyalê girafîkî
- Veguheztina formatên din ên mîna HTML

Di bingeha TeXê de, gelek sistemek din hatine afirandin ji bo piştgiriya ziman û nivîsarên din. LaTeX û XeLaTeX du sistemen bernas in ku îro bi berfirehî tene bikar anîn.

2 XeLaTeX ji bo Kurdî

Belgeyek sade di LaTeX de di Dimênê 1 de tê nîşandan. Wekî ku hûn dibînin, em diyar nakin cihê ku sernavê derdikeve an tarîx bi çî formek be. Sistemê TeX xwe biryar dide çawa belgeyek çê bibe.

```
1 \documentclass{article}
2 \usepackage[utf8]{inputenc}
3
4 \title{An Example}
5 \author{Sina Ahmadi}
6 \date{\today}
7
8 \begin{document}
9
10 \maketitle
11 \section{Introduction}
12
13 This is a minimal working example in \LaTeX.
14
15 \section{Conclusion}
16
17 The joy of writing Kurdish in \TeX.
18
19 \end{document}
```


Dimênê 1: Nimûneyek li belgeyek ku bi LaTeX hatiye nivîsîn. Li milê çepê, kodê belgeyê ye û li milê rastê jî akamê kampanya kirinê ye

Berê, TeX tenê çend zimanan bi tîpên latînî piştgirî dikiir û piştra, gelek ziman û nivîsar hatin zêde kirin. XeLaTeX li ser TeX hate afirandin û li Unicode piştgirî dike. Kurdî gelek zarav û nivîsên wî hene û XeLaTeX ji bo wî sistemek îdeal e, bi taybetî bi bikaranîna Polyglossia³. Ji bo afirandina belgeyek bi XeLaTeX bi Kurdî, divê belgeya we wiha be:

³<https://github.com/reutenauer/polyglossia>

```

1 \documentclass{article}
2 \usepackage{polyglossia}
3
4 \setdefaultlanguage[variant=kurmanji,script=latin,numerals=western]{kurdish}
5
6 \begin{document}
7 \end{document}

```

Di rêza yekem de, hûn dibêjin ku belgeya we gotarek e (**article**). Rêzên 2 heta 4 ji bo bi kar anîna **Polyglossia** ye û dibêjin ku dixwazin Kurmancî bi rênivîsa Latînî bi kar bînin. Kevala 1 sercem vebijarkên **Polyglossia** ji bo Kurdî nîşan dide.

Polyglossia	variant	script	numerals
Kurdish	sorani	arabic, latin	eastern, western
	kurmanji	arabic, latin	eastern, western

Kevala 1: Vebijarkên **Polyglossia** ji bo afrandina belgeyek bi Kurdî

Bo nimûne, ger hûn dixwazin bi Soranî bi hejmarek tîpên Erebi û rênivîsa Erebi belgeyek çêbikin, hûn mîhengên xwe li rêza 4 wiha diguhezin:

```

1 \setdefaultlanguage[variant=sorani,script=arabic,numerals=eastern]{kurdish}

```

Di derbarê salnameyê de, li versiyona niha ji **Polyglossia**, salnameya zayînî bi tenê heye. Kevala 2 navên mehan li hemî mîhengan nîşan dide. Bala xwe bidin ku du rewşan hene ji bo nîşan dana tarîxê: `\today` û `\ontoday`. Li rewşê yekem de, tenê navê meha û hejmarên roj û sal tê, bo nimûne, 30 Gulan 2020. Lê li rewşê paşîn, *ê* ya Îzafê jî tê, bo nimûne 30ê Gulanê 2020. Vê vebijarkê tenê dema karanîna tîpên Latînî peyda dibe.

Îngilîsî	Soranî-Erebî	Soranî-Latînî	Kurmancî-Erebî	Kurmancî-Latînî
January	کانوونی دووهم	Kanûnî Dûhem	چلهیا پاشین	Çileya Paşîn
February	شوبات	Şubat	شبات	Sibat
March	ئازار	Azar	ئادار	Adar
April	نيسان	Nîsan	نيسان	Nîsan
May	ئایار	Ayar	گولان	Gulan
June	حوزهيران	Huzeyran	ههزيران	Hezîran
July	تەمموز	Temmûz	تیرمهه	Tîrmeh
August	ئاب	Ab	تەباخ	Tebax
September	ئەیلوول	Eylûl	ئیلۆن	Îlon
October	تشرینی یه‌که‌م	Tişrînî Yekem	چریا پێشین	Çiriya Pêşîn
November	تشرینی دووهم	Tişrînî Dûhem	چریا پاشین	Çiriya Paşîn
December	کانوونی یه‌که‌م	Kanûnî Yekem	چلهیا پێشین	Çileya Pêşîn

Kevala 2: Navê mehan di salnameya **Polyglossia**

Ji bo zanyariya zêdetir li ser **Polyglossia** û zimanê Kurdî, li [2] û [3] binihêrin.

3 Çend nimûneyan bi Polyglossia

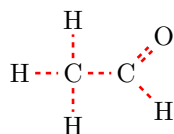
3.1 Xe_{La}T_EX bo wêje û huner

Yadigarî şîrîn

çawekem! çawî reşî to afetî gyanî min e
 gyanekem! birjangî tîjit nûke rîmbî dujmin e
 şîrî destî şêrî ala ye biro rakşaweket
 cergî lawêkî hejarî Kurdî wird pê bincine
 çon debê serbest gelî jêrdest ke kiç dabestine
 bes nebê ew koyletî û ew kiç le jûr dabestine
 derkî daxistûwe le to babit keçî derkî nîye
 derke daxistin le to derkî humêd daxistine

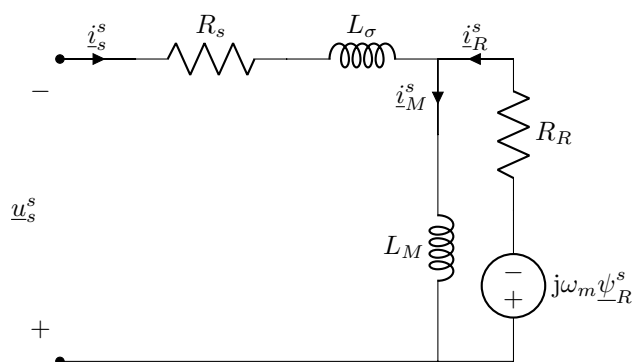
– Li diwana Mamoste Hêminê

3.2 Xe_{La}T_EX bo zanist û bîrkarî

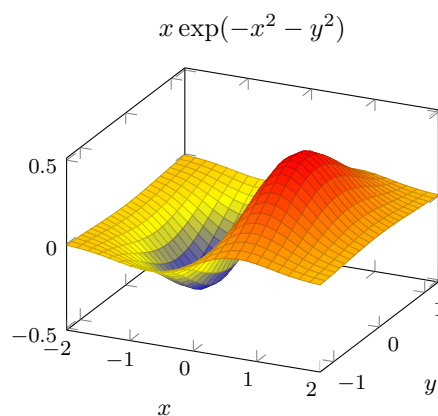

Êtanal (Ehtanal)

$$x = a_0 + \frac{1}{a_1 + \frac{1}{a_2 + \frac{1}{a_3 + a_4}}} \quad (1)$$

Dimenê 2: Serkit bo nimûne

Dimenê 3: Fankşinekî matmatîk

4 Encam

Di vê gotarê de, me bi kurtahî nîqaş kir çawa XeLaTeX bi pakêta `Polyglossia` ji bo nivîsandina bi Kurdî re bikar tîne. Ji bo zanyariya zêdetir, biçin [Koma Bikarînerên XeLaTeX ya Kurdî](#). Hûn dikarin ji hêla afirandina naverokê jî beşdarî vê komê bibin.

Jêder

- [1] Donald Ervin Knuth and Duane Bibby. *The texbook*, volume 3. Addison-Wesley Reading, 1984.
- [2] François Charette, Arthur Reutenauer, Bastien Roucariès, and Jürgen Spitzmüller. Polyglossia: Modern multilingual typesetting with XeLaTeX and LuaLaTeX . <https://ctan.math.illinois.edu/macros/latex/contrib/polyglossia/polyglossia.pdf>. (Date accessed: 2020-05-15).
- [3] Sina Ahmadi. Typesetting with XeLaTeX for Kurdish. <http://kurdishtex.github.io/docs/XeLaTeXforKurdish.pdf>. (Date accessed: 2020-05-15).